

УДК 316.4

Г. В. Богачук
А. В. Слободянюк

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ВЛАДА»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження поняття «влада», як фундаментальної категорії політології, її соціальні норми та цінності в регулюванні життєдіяльності суспільства, формування принципів ідеальної влади, еволюція категорії влада в історико-соціологічному процесі, методи втілення владної волі, роль громадської думки у процесі демократизації влади. Детально розглянуто кожну концепцію політичної влади та її вплив на суспільство.

Ключові слова: влада, політична влада, еволюція категорії влада, історико-соціологічний процес, дослідження влади, принципи ідеальної влади, суб'єкт влади, методи втілення владної волі, соціальні норми, соціальні цінності, роль громадської думки.

Abstract

The article presents the results of the study of the concept of "power" as a fundamental category of political science, its social norms and values in the regulation of the life of society, the formation of the principles of ideal power, the evolution of the category of power in the historical and sociological process, the methods of embodiment of the will of power, the role of public opinion in the process of democratization power. Every concept of political power and its influence on society are considered in detail.

Keywords: power, political power, evolution of categories of power, historical and sociological process, research of power, principles of ideal power, subject of power, methods of embodiment of authority, social norms, social values, public opinion.

Центральне місце у політиці посідає влада. Проблема влади завжди була найбільш загадковою та цікавою і займала важливе місце в історії політичної думки та політичної теорії сучасності. Розгорнуто поняття влада, еволюція категорії влада в історико-соціологічному процесі, принципи ідеальної влади, методи втілення владної волі, проблеми визначення сутності влади в сучасних західних концепціях, соціальні норми, соціальні цінності, роль громадської думки в у процесі демократизації влади аналізується в роботах [1-7].

Уявлення про політичну владу трансформувалося в часі. Давньогрецький філософ Аристотель у своїх працях намагався осмислити, що є влада, та охарактеризував "добрі" форми правління державою, за яких виключена можливість корисливого використання влади [8].

Поняття «влада» дає ключ до розуміння природи соціальних та політичних інститутів, соціально-політичних рухів і самої політики, а також особливого типу суспільних відносин – владно-вольових. Визначення поняття "влада", його змісту має важливе значення для розуміння соціальної природи суспільства і держави, дає змогу вивчати владні відносини через категоріально розгорнуту концепцію [1].

Влада має правовий, економічний, духовно-ідеологічний характер й існує всюди, де є будь-які стійкі об'єднання людей (сім'я, плем'я, держава). Відносини влади спостерігаємо повсюди: в родині, у вузі, у виробничих колективах, в армії, у державі загалом. Влада є необхідним регулятором життєдіяльності суспільства, забезпечує його розвиток, єдність, керованість, слугує важливим фактором організованості і впорядкованості соціуму.

Основи інтерпретації влади як наукового поняття були закладені на початку 60-х років працями А.Белих, М.Кейзерова, Ф.Бурлацького. Хоча в роботах цих авторів аналіз поняття "влада" був побудований переважно на критиці західних концепцій влади, в яких спеціально не досліджувалися проблеми соціальної влади, все ж ними були зроблені спроби виокремити та охарактеризувати владу соціальну [1].

У сучасній вітчизняній політичній науці влада також стала об'єктом дослідження. Це пов'язано з потребою політичних змін у владній структурі життя, розбудові правової держави та розвитком самої політичної науки.

У соціальній системі особливе місце посідає політична влада. Політична влада — здатність і можливість здійснювати певний вплив на політичну діяльність і політичну поведінку людей та їх об'єднання за допомогою будь-яких засобів — волі, авторитету, права, насильства тощо.

На цій підставі можемо з'ясувати особливості політичної влади:

1. Представництво політичним суб'єктом інтересів соціальної спільноти, яку він представляє.
2. Інституціональна особливість, тобто розв'язання політичним суб'єктом проблем суспільства, коли він вступає у взаємодію з іншими політичними суб'єктами.

3. Політична діяльність — здатність знайти способи розв'язання соціальних проблем.

Розмаїття підходів дослідників до влади як політичного явища знайшло своє відображення в основних концепціях влади [9].

Телеологічна (від грец. telos, teleos — мета, результат, кінець) концепція влади характеризує її як здатність досягнення поставлених цілей, одержання намічених результатів. При цьому владу розуміють досить широко — не тільки як стосунки між людьми, а й як взаємодію людини з довкіллям. У межах телеологічної концепції йдеться не тільки про владу людини над людиною, а й про владу людини над природою. Ця концепція наголошує на цілеспрямованому характері влади, проте тлумачить її занадто широко, включаючи в систему владних відносин і природу.

Реляціоністська (від франц. relation — відношення, зв'язок) концепція влади розглядає її як відношення між двома партнерами, коли один із них — суб'єкт — справляє визначальний вплив на іншого — об'єкт. Суб'єктом і об'єктом можуть виступати як окремі індивіди, так і різноманітні групи та організації. Влада — це взаємодія суб'єкта і об'єкта, яка виявляється в тому, що суб'єкт контролює об'єкт за допомогою певних засобів. Такі відносини є конфліктними і складають суть політики.

Системна концепція влади розглядає владу як системоутворююче відношення в політичній системі суспільства. Влада, що в політичній системі виступає як політична влада, з'єднує всі елементи системи в єдине ціле. Основне призначення політичної влади полягає в тому, щоб забезпечувати стабільність у суспільстві, а для цього вона повинна регулювати відносини між людьми й суспільством у цілому, в тому числі й державно-політичними інститутами. Влада покликана вирішувати суперечність між необхідністю організованості й порядку в суспільстві та багатоманітністю інтересів членів суспільства, між якими виникають конфлікти. Влада з'єднує всі елементи політичної системи таким чином, щоб це сприяло збалансованому стану як самої системи, так і суспільства в цілому.

Системний підхід до розуміння влади застосовується на трьох рівнях: політичної системи суспільства в цілому; окремих складових системи; відносин між самими індивідами.

Якщо системна концепція в поясненні феномену влади йде від політичної системи суспільства до індивіда, то біхевіористська (від англ. behaviour — поведінка) концепція зорієнтована у зворотному напрямі. Біхевіоризм розглядає владу як особливий тип поведінки, за якої одні люди командують, а інші підкоряються. Тому цю концепцію називають іще поведінковою. Подібно до реляціоністської концепції вона розглядає владу як відношення панування і підкорення, однак головну увагу зосереджує на особливостях людей, мотивах їхньої поведінки в боротьбі за владу. При цьому прагнення до влади проголошується домінуючою рисою природи людини, яка визначає її політичну поведінку. Наголошується, що у прагненні до влади важливу роль відіграють ті блага і привілеї, які отримують наділені владою люди. З набуттям влади пов'язано отримання матеріальних благ, свободи, престижу, безпеки тощо.

У частині мотивації політичної поведінки біхевіоризм є різновидом психологічної концепції влади. Головною особливістю цієї концепції є пояснення владних відносин психологічними мотивами. В одних випадках, наприклад у біхевіоризмі, постулюється воля до влади як її джерело, в інших — прагнення людини до влади, особливо володіння владою, пов'язуються з необхідністю суб'єктивної компенсації нею притаманних їй фізичних чи духовних вад. Деякі дослідники психологічні основи волі до влади шукають у підсвідомих мотивах, у тому числі сексуальних. Стверджується, зокрема, що у психіці людини є структури, які сприяють тому, що вона підсвідомо віддає перевагу рабству перед свободою заради уникнення відповідальності, власної захищеності й заспокоєння за допомогою любові до володаря. Ці та інші різновиди психологічної концепції влади допомагають з'ясувати механізми мотивації влади, як відносин панування і підкорення [10].

Існують й інші концепції влади: інструменталістська, структуралістська, функціональна, конфліктологічна тощо. Кожна з них розкриває якусь особливість чи сторону влади.

Всі вони, хоч кожна й по-своєму, акцентують увагу на тому, що влада виступає як надзвичайно складний механізм тотального соціального спілкування, який регулює відносини між керуючими та

керуваними. Йдеться, перш за все, про партії і групи тиску, які активно впливають на органи державної влади, аби встановити над ними контроль. Тим часом і керівники держави використовують владні повноваження для того, щоб регулювати на свою користь хід партійної боротьби й контролювати процес тиску різних соціальних груп. Такі досить складні взаємовідносини між володарюванням керуючих і тиском керованих утворились у ході тривалого соціально-історичного спілкування між ними, що породило регулятивні механізми публічної влади [11].

Результати аналізу існуючих концепцій влади дають можливість глибше усвідомити зміст понять "влада" та "владні відносини", значущість культури, соціальних норм та ціннісних орієнтацій об'єктів влади у владній взаємодії, необхідність врахування стану громадської думки, що вкрай необхідно в ході реалізації демократичних реформ та розбудові громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А. В. Еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі [Текст] : автореф. дис. ... кандидата соціологічних наук : 22.00.01 / Анатолій Володимирович Слободянюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 12 с. - Бібліогр. : с. 9-10 (8 назв).
2. Слободянюк А. В. Соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". - Вип. 9. - Київ, 2000. - С. 5-7.
3. Слободянюк А. В. Формування принципів ідеальної влади в історії української соціологічної думки кінця XIX – початку XX століття (на матеріалі праць М. Драгоманова та В. Липинського) [Текст] / А. В. Слободянюк // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Харків : Видавн. центр Харківськ. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2000. – С. 48–50.
4. Слободянюк А. В. Методи втілення владної волі в історико-соціологічному процесі / А.В.Слободянюк [Текст] / Науковий вісник південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. – 2005. – № 9-10. – С. 24-30.
5. Слободянюк А. В. Проблеми визначення сутності влади в сучасних західних концепціях [Текст] / А. В. Слободянюк // Українська культура в іменах і дослідженнях : наук. записки Рівненськ. держ. ін-ту культури. – Рівне, 1998. – Вип. III. – С. 63–67.
6. Слободянюк А. В. Розвиток категорії "влада" в історико-соціологічному процесі [Текст] / А. В. Слободянюк // Соціальні виміри суспільства : збірка наукових робіт молодих науковців. — Київ : Стило, 2001. — Вип. 4. — С. 64-73.
7. Слободянюк А. В. Роль громадської думки у процесі демократизації влади (історико-соціологічний аспект) [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". — Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. — Вип. 10. — С. 17-20.
8. Щедрова Г.П., Барановський Ф.В., Новакова О.В., Пашина Н.П. Основи політології: Навчальний посібник, м. Луганськ [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-3345.html>
9. Щедрова Г.П. Політологія. Навчально-методичний комплекс: підручник. – К. , 2004. – С. 37-72.
10. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Навчальний посібник, м. Київ, 2005 [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1866.html>
11. Бодуен Жан. Вступ до політології : Пер.з франц. / Жан Бодуен . – Київ : Основи, 1995 . – 174с. - Пер.О.Маршутенко.

Богачук Галина Володимирівна - студентка групи ІПП-14(б), факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Слободянюк Анатолій Володимирович, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету.

Bohachuk Halina V.-student, faculty for information technologies and computer engineering,Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

Slobodyanyuk Anatoly V.- PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University.